

25. DISSERTATIO IURIDICA
DE

PRAECEPTIS POLITIAE ²¹

LEGIBVS IVSTITIAE 1766, 2

NON ANTEPONENDIS

QVAM

IN HONOREM
FESTI DIEI NATALITII

SERENISSIMI PRINCIPIS AC DOMINI

DOMINI

GVILIELMI V

ARAVS. ET NASSAV. PRINCIPIS, REL.
RECTORIS ACADEMIAE MAGNIFICENTISSIMI

VIII IDVVM MARTII
CVNCTIS PLAUDENTIBVS CELEBRANDI

PRAESES

IO. HEINR. EBERHARD

I.V.L. ET L.P. SOCIETATIS
PRINCIP. ANHALT. THEVTONICAE
MEMBRVM HONORARIVM

ET

RESPONDENS

PHILIPPVS PETRVS CONRADI

HERBORNIA-NASSAVICVS IVRIVM CVLTOR
AD DIEM MARTII MDCCCLXVI
EXAMINI PVBLICO SVBICIVNT.

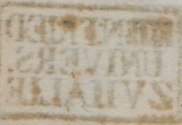
HERBORNIAE LITTERIS REGELINIANIS

KONFRIED.
UNIVERS.
ZVHALIE

Q. HORATIVI F. L. IV, Od. XI,

in diem natalem MORCENATIS :

Ridet argento domus: ara, castis
Vineta verbenis, aet immolato
Spargier agno.
Cuncta festinat manus, huc et illuc
Cursitant mistae pueris puellae:
Sordidum flammae trepidant rotantes
Vertice fumum.
Ut tamen noris, quibus advoceris
Gaudiis: IDVS TIBI SVNT AGENDAE — —

SERENISSIMO, CELSISSIMO
PRINCIPI AC DOMINO
DOMINO
GVILIELMO V

ARAVSIONIS ET NASSAVIAE

PRINCIPI

RELIQVA

FOEDERATI BELGII GVBERNATORI

HEREDITARIO

IMPERATORI TERRA MARIQVE

SVPREMO

RELIQVA

RECTORI ACADEMIAE NASSAVICAE

MAGNIFICENTISSIMO

PATRIAE PATRI

IMPERIVM

CVM NATALIS EIVSDEM FELICISSIME

DENVO

ADFVLGET

SVSCIPIENTI

DOMINO SVO CLEMENTISSIMO

QVALECVNQVE HOC SPECIMEN

ACADEMICVM

EA

QVA DECET

PIETATE ATQVE DEVOTIONE

VT

TANTI PRINCIPIS

GRATIAE

COMMENDET

CVM VOTO ARDENTISSIMO

AVSPICATISSIMI IMPERII

CONSECRAT

IMPERIVM

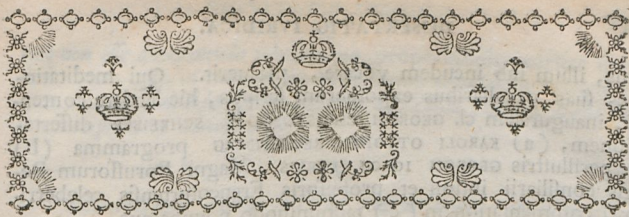
CVM NATALIS HVSVM FELICISSIMAE

GENITIVAE

ADVALESCIT

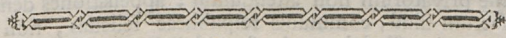
CIVIS ET CLIENS SVBIECTISSIMVS

PHILIPPVS PETRVS CONRADI.

CONSPECTVS DISSERTATIONIS.

Conflictus iustitiae ac politiae, § I. Ratio eiusdem probe est perpendenda, § II. Praetextu politiae minus iusta interdum defenduntur, § III. Necessitas definitionis politiae, § IV. Quid nobis sit politia. Cel. D A R I E S propositiones earundemque perlustratio, § V. Necessaria et utilia vitae humanae, quatenus circa eorum acquisitionem lex est ferenda, spectant ad politiam, § VI et VII. Politia ad bonum commune, § IIX, et ad ius privatorum quaesitum accommodata, § IX, X, XI, XII. Lex politiae iustitiam non vincit, § XIII et XIV, quanquam bonum commune privato sit praefendum, § XVI. Felicitas reipublicae est *finis* politiae et *lex suprema* iustitiae, § XVI. Litem super iure quaesito exortam iustitia definit, § XVII et XVIII. Bonum commune obiectum tam iustitiae quam politiae diversa est relatione, § XIX. Permulta inde fluunt consectaria, § XX. Causa ex aequitate decidendam non est politiae, § XXI: nec tunc, si cives bonis privantur, § XXII. Si dubia res est, causa iustitiae praesumitur, § XXIII, et favor aliquis illi praestatur, § XXIV. Damnum civibus est resarciendum, § XXV.

§ I.

Leges ut applicatae generatim sunt difficiles; ita et ex regulis politiae lites componere, nullus, qui iurisprudentiam, quae practica vocatur, unquam exactius rimatus est, arduam rem putare nequit.

Conflictus, qui iustitiam inter et politiam reperitur, meminisse sufficiat! Tantis ille est involutus tricis, ut viris celeberrimis,

A

mis, illum sub incudem vocare, placuerit. Qui meditationes suas peculiaribus exposuerunt scriptis, hic laudare contenti, inauguralem cl. GEORGHII CHRISTOPHORI SCHREIBER dissertationem, (a) KAROLI OTTONIS RECHENBERG programma (b) et perillustris GEORGHII IOACH. DARIES, Magni Borussiae Regis consiliarium intimi et professoris Francofurtensis celeberrimi, commentationem (c) tantummodo nominamus.

§ II.

Eruditis tractatum Schreiberianum, sane eleganter et acute conscriptum, non displicuisse, constat. *Principia* tamen, quae, si iurisprudencia atque politica easdem tradere regulas non videntur, duci nobis esse debent, haud perspicue auctorem illum tradidisse, nec id eiusdem propositum desiderasse, arbitramur. Quare non tam differentiae iuris et politicae, quam potius fontes conflictus duarum, quas diximus, disciplinarum et ea, quae perspicue nondum exposita reperiuntur: *legem iustitiae politiam vincere*: demonstraturis, consideranda nobis veniunt.

§ III.

Praetextu nempe politicae causarum et ordinationum iura saepissime privatorum non attenduntur, appellationes denegantur et sacrum illud, communis reipublicae felicitas, non raro laesionum ratio esse debet. Ac si quid iudicare valemus, omnis controversiae principium ex eo: *praecepta politicae legibus iustitiae*

(a) de causarum politicae et earum, quae iustitiae dicuntur, conflictu et differentia, Gött. 1739.

(b) de politicae et iurisdictionis limitibus. Lipsiae 1739, fol. et Göttingae una cum GEORGHII C. SCHREIBER tract. editum 1762, 4.

(c) de differentiis iuris atque politicae, quae vulgo *die Polizei* dicitur - - Francof. ad V. 1763, 4. Addas omnino illustris DAVID. GEORG. STRUBEN acutissimum tractatum, qui inscribitur: *gründlicher Unterricht von Regierungs- und Justizsachen*. Hildesh. 1733, 4.

tiae non esse anteponenda : huiusque propositionis veritas inde deducitur: cum in memoriam revocamus atque demonstramus: *tam politicae FINEM quam iustitiae LEGEM supremam esse salutem reipublicae communem.*

§ IV.

Sistamus ante omnia politicae definitionem! Rifu quidem eum, qui centum paginas, verborum, in themate eruendo, occurrentium, descriptioni indeque fluentibus distinctionibus destinans, ad discussionem quaestionis cardinalis paucis tandem se accingit pagellis, excipimus. Nec, permultas definitiones scholis tantum gratas atque utiles in foro esse irridendas, diffitemur. Verum quicumque recordatur: politiam definiendo esse difficillimam: (d) vario illam a doctoribus describi modo et inde diiudicandum esse: 1) qua ratione illa a iustitia discernatur: 2) causae politicae determinentur: 3) eam non vincere iustitiam, adeoque omne fundamentum tractationis nostrae probari possit: tandem non unum idemque esse: causas politicae enumerare et ex vocabuli definitione regulas certas deducere: is citra dubium iustam exposulabit definitionem.

Aliorum tamen meditationes non taxamus. Sit suus cuique honos! Cui plures de politica sententias nosse volupe est, adeat quosvis, qui rem politicam exponere studuerunt, et praefertim Schreiberianum tractatum, ubi aliorum opiniones referuntur.

A 2

§ V.

(d) Sane, quid proprie dicatur politia, celeberrimi et quam acutissimi viri perferutati sunt. Et rem diiudicatu difficillem nemo non videt. Is, qui alterum deridet ipse ab aliis eluditur. CHRISTIANVS TRUMBACH in diff. inaug. de non recipienda appellatione in causis politicae et quae ad formam figuramque provinciae pertinent &c. Marburgi 1763, cap. VIII, § 54, de magno iureconsulto, AVGVSTINO A LEYSER, ita loquitur: CHRISTIANVM THOMASIVM, cetera acute cernentem. in utramque partem se versantem videt, qui videns tamen alios ipse caecutit. Quare forsitan politia secundum dubia a laudato AVG. A LEYSER sp. 684. m. 34. volum. X, proposita, vt id de insignibus cel. IO. PAVLVS REINHARD in der vollständigen Einleitung zur Wappenkunst, Nürnberg. 1747. 8, cap. I § 5 not. I, contendit, plane non erit definienda.

§ V.

Clarissimus autem SCHREIBER (f) et ab eo laudatus CHRISTIANVS THOMASIVS, vir acutissimus, (g) recte iamiam monuerunt: nec ad sensum nativum politiae (h) primumque, nec ad ordinationes provinciales, quippe quae profecto ad causas politiae res, quae sunt iustitiae, hasque ad illas referunt, sed ad sensum modernum seu usum loquendi esse respiciendum. Quapropter nobis politia (i) est scientia, quae determinat leges in acquirendis necessariis vitae humanae et utilibus, ad bonum reipublicae et privatorum ius quaesitum accommodatas. Acquisitio autem conservationem: necessaria securitatem et utilia commoditatem decusque sub se comprehendunt. (k). Tria itaque poli-

(f) § V not. I. pag. 14 diff. cit.

(g) in den *Anmerkungen über Dr. MELCHIOR VON OSSEN Testament*, 4. 1717 pag. 503.

(h) Sic enim a graeco vocabulo *πόλις*, *πολιτεία* derivatam regimen civitatis generatim denotare, optime monuerunt C. SCHREIBER l. c. § I p. 2 et perillustri DARIUS l. c. p. 4.

(i) Nempe secundum *strictiorem significationem*. De *latiori* vid. SCHREIBER l. c. § II, et § antec. nec non vir illustris, Marburgensium antecessor celeberrimus, IO. ANDREAS HOEMANN in *der Deutschen Reichs - Praxis Th. III* Francof. 1765, 8 praefat. § I, ac celeberrimi IO. HEINR. GOTTE. de *Iusti Grundsätze der Polizeiwissenschaft*, Göt. 1766, 8 § II p. 4. et de *strictissimo sensu* laudatus HOFMANN in *dem unmasgeblichen Entwurf von dem Umfange des Polizeiwesens* &c. Marb. 1765 4. § II p. 6. ubi: *Im genauesten Verstande setzet man gemeinlich die Polizei anrauf, was in den Städten dazu gerechnet wird, als die Aufsicht über die Menschen, Gilden, Gesellschaften &c.*

(k) Viri perillustri, celeberrimi, qualis ab omnibus cognoscitur, philosophi, cui, ob eiusdem merita prudentissimus Rex tam insigne munus contulit, IOACH. GEORGIL DARIUS sententiam, in memorata commentatione expositam, hic enarrare lubet. Putat nimirum vir magnus, l. c. pag. 5: (1) politiam non securitatem sed utilitatem solummodo spectare: (2) eaque propter media coactiva, ac, (3) eadem ex causa, poenas, quae ad committendum movent, non perficere finem politiae, hisque in terminis fere omne latitare inter politiam et iniisprudenciam discrimen. Quod si autem, pace tanti viri, quaedam monere nobis licuerit, sint sequentia!

Ad

politiae insunt criteria. 1) Lex in acquirendis necessariis vitae humanae et utilibus servanda: 2) secundum reipublicae bonum et 3) iura privatorum quaesita accommodata.

§ VI.

Primum, quod si quis negaret, aliam, quam quae causarum, quas doctores politiae vindicarunt, sit enumeratione, nemo iure a nobis exigit probationem. (Conferatur interim

A 3

terim

Ad 1) nos fere, quid vir excellentissimus per securitatem intelligit, ignorare, fateamur, nisi mentem eiusdem vel ex antecedentibus, ubi securitatem ut finem civitatis primum recte considerat, vel ex subsequentibus, si HYGONIS GROTII verbis utitur, et ea, quae iuris fruendi causa necessaria, ad iurisprudentiam refert, cognoscere possemus. Quare non securitatem solum contra vim hominum externam, sed omnem securitatem intelligit: id quod optime adhuc ex aliis viri eiusdem scriptis, ut *institutiōibus iurisprudentiae universae* ed. 1757 pag. 387 § 655 &c. quas, magno cum delectamento, in docendis legibus naturalibus, duce adhibemus, cognosci potest. Quae si ita se habent, viro doctissimo usum loquendi indubitissimum, quo ad politiam omnino cura incendiōrum, sanctimoniarum viarum et locorum publicorum &c. ab eruditis refertur, in mentem non venisse, miramur. Vid. SCHREIBER pag. 14 § V, RECHENBERG pag. 97 ill. HOFMANN *umazg. Entw.* p. II § II et cl. de IVSTE l. c. p. 263-271. Secundum: nulla nempe media coactiva finem politiae perficere: interdum concedimus. Sed, ut paucis qualemcunque nostram exponamus sententiam, ipsa exempla a perillustri auctore, demonstrandae suae propositionis causa, adducta, omnino admittere media coactiva, offensuri sumus. Quis negare poterit: numerum civium augeri, si mediis coactivis utimur ad prohibendos concubitus praematuos, illegitimos &c. Annon cives laboriosiores efficiuntur, si poena in negligentiam statuta, agros colere coguntur, &c.? Annon mercatura magna et copiosa producitur, dum cives, quae occasione praediorum culturae &c. producuntur, ad certas fabricas v. gr. laeae, ferri &c. conservare, compelluntur? &c. &c. Quae omnia, si caeteras politiae perulstrare causas, volupe esset, luculentius adhuc exponi possent. Tandem quod tertiam viri celeberrimi attinet propositionem: ea ex antea dictis, ubi mentionem poenarum ad committendum moventium fecimus, diiudicanda erit, cum duae istae conclusiones tam arte cohaerent, ut simul refutari possint. Si, media coactiva admitti, probavimus, poenas ad committendum moventes locum habere, palam est.

terim not. (k) § praec.) Sic autem doctissimus RECHENBERG (l) *conservationi vitae*: cultus divini externi observantiam, sanitatis curam, alimentorum salubritatem &c. *securitati*: morum integritatem, curam ludorum &c. *commoditati*: commerciorum et artium fovendarum praesidium, ponderum et mensurarum aestimationem &c. *decori*: aedificiorum, laetitiae publicae modum &c. annumerat. IO. ANDR. HOFMANN, vir illustris, (m) quem honoris causa nomino, huc refert: *die öffentliche Ruhe und Sicherheit, die Gesundheit, die Lebensmittel - - die Wirtshäuser - - die Beforgung der öffentlichen Straßen, der Brücken, den Schutzz der Religion, die Ehrbarkeit, gute Zucht und Ordnung, die Kleider-Tracht, das Schmauſſen, die Ueppigkeit zu bezähmen, die Beförderung der Handelschafft und des Gemeinbes - - das Handwerckswesen, die Verbiethung der Monopolien &c. &c.* Cur autem cl. SCHREIBER (n) abolitionem molendinorum banniarum, mendicorum peregrinorum expulsionem &c. ad politiam, strictiori sensu sumram, referre non conerur, ideoque generosissimi LVDOVICI SCHENK de WINTERSTAEDT sententiam (o) reiiciat, nulla nobis apparet ratio.

§ VII.

Non necessaria solum et utilia ad politiam spectare; sed, hanc praesertim determinare LEGEM, quae in illis acquirendis et conservandis sit tenenda, affirmavimus: quia politia non ipsam acquisitionem optimumque hanc perficiendi modum, sed normam potius, secundum quam fieri debet acquisitio, docet.

§ IIX.

(l) l. c. pag. 97.

(m) in der Reichspraxis l. c. § III nec non unmag. Entwurf l. d. § V.

(n) l. c. § V not. 2.

(o) in diff. de felicitate subiectorum Elector. Brunsvicensium ac Luneburg. Cap. III § 4.

§ IIX.

Lex politiae porro ad bonum commune est accomodanda. Omnes quidem civium actiones eo tendere non nequeunt, ut tandem felicitatem promoveant communem. Ast 1) politiae finis ille audit, qui in acquirendis necessariis ac utilibus bonum commune *primario* spectat. Ab eruditis insuper 2) certus quaslibet veritates tractandi modus, quem disciplinam vocant, est assumptus. Iam si quis, quae! secundum definitionis criterium non observaret: ratio, qua oeconomia specialis (p) a politia distinguatur, non tam clare exponi possit, cum illa pariter acquirenda necessaria et utilia doceat. Sic enim meritissimus FRIEDERICVS VLRICVS STISSER: (q) *die Wirtschaft überbaubt ist eine Wissenschaft, welche die Klugheit lehret, wie man Nahrungs-Geschäfte treiben und also gerecht und klüglieh Nahrungsmittel so wohl erlangen und einnehmen als auch klüglieh erhalten, ausgeben und anwenden soll.* Quam ob causam vir summus, Göttingensis antecessor celeberrimus, IO, STEPH. PÜTTER, politiam specialiore, negative definiens, optime dixit: (r) *illam consistere in eo, ne quid in posterum ex parte eorum, quae sub imperio civili continentur, adversus utilitatem publicam fiat: cui tamen iuri et remedia adhaerent quaecumque ad hunc finem tendentia* - - Si quis ea, quae § antec. affirmare nulli dubitavimus, revocat et cum illis modo dicta comparat; non immerito sententiam cel. GEORGH HEINR. ZINK (s) approbabit nostrasque positiones corroboratas habebit. Ait ille: *die - - Polizeiwissenschaft - - lehret durch Anstalten die Wirtschaftsgeschäfte*

(p) Generalis enim cum politia, in sensu latiori sumta, fere unum idemque est.

(q) *in der Einleitung zur Landwirthschaft und Polizei der Deutschen, Ien, et Lipsiae 1746, 8. Vorbereitung, erste Abtheilung § IV p. 4.*

(r) In elementis iuris publici Germanici, Gött. 1760 6. 393 p. 435 et elegantiori libello: *dem kurzen Begriff des Deutschen Staatsrechts*, Gött. 1764, 8, p. 194 *Hauptst. III § 185.*

(s) In not. b. ad STISSERI *Einleitung* cit.

schäfte eines Landes, einer Stadt, eines Amtes zu ihrem Zwecke einzurichten und zu befördern.

§ IX.

Tandem *politia ad ius quaesitum privatorum accomodata esse illique adversa non praecipere debet.* Haecce propositio (A) non vera tantum (B) alisque iamiam cognita; sed (C) et ad definitionem politiae pertinet. Veritatem ita demonstro.

I) Iustitiae finem requirere: ut ius suum cuique tribuatur: docet Imperator IUSTINIANVS. (*) Ut igitur ius quaesitum quisque consequatur, iustitiae lex curat. Quare, si politia ad ius tertii quaesitum non deberet esse accomodata, casus obvenientes unice ex principiis politiae, non autem ex regulis iustitiae, esse diiudicandos, omnino sequeretur. Quod cum foret iniustum atque absurdum; veritas propositionis est demonstrata. Nec

II) falsa visione movetur, qui sequentem in modum ratiocinatur. Ius videlicet privatorum et ius, quod reipublicae debetur, ut totum et pars, consideretur necesse est: quia, si bona privatorum pereunt, status reipublicae deterior redditur. Quare si ius privatorum quaesitum nemur, bonum promovemus commune.

§ X.

Quod posteriorem attinet demonstrationem, forsitan obii-cis: bonum reipublicae, ex ipsa nostra confessione, esse fundamentum, cur ius privatis quaesitum tribuatur: quoribus ideo maiorem civitatis felicitatem, non attento iure singulari, consequi possemus, toties ius quaesitum civibus tribuatur, neutquam requiri. Dicta quaeso! tua, iustis observatis limitibus, sunt vera quidem: sed, tunc tamen inde non causas politiae sed iustitiae oriri, infra magis elucebit.

(*) pr. I. de I. et I.

§ XI.

§ XI.

Noftram approbant fententiam celeberrimus KAROLVS OTTO RECHENBERG, (t) laudatus GEORG. CHRISTOPH. SCHREIBER: (u) illuftris et meritiffimus Göttingenfium antecelfor IO. HEINR. de SELCHOW, (v) perilluftris Liber Baro IO. VLR. de CRAMER, Camerae Iud. Imper. affeffor digniffimus, (w) excellentiffimus DAV. GEORG. STRVBE, (x) et DAVID MEVIVS. (y) Ita et Camera Imperii iudicare permulti docent calus. Videatur perill. de CRAMER (z).

§ XII.

Diſtam veritatem autem definitioni eſſe inferendam ita evincimus. Aliam ob cauſſam non definimus, quam vt veram definiti naturam cognofcamus, iuſtamque notionem cum aliis communicemus. Iſta autem propoſitione in definitione politiae neglecta; maiorem regulis politiae poteſtatem tribui hancque latiore patere, ac revera ex notione illius fluit, nullo nobis negotio perſuaderemus.

§ XIII.

Hiſce ita perſpectis atque demonſtratis, veritas thematis noſtri citra pulveris iactum indubitata redditur. Politia enim iuri privatorum quaefito non poteſt non reſpondere. (§ X, XI, XII,
B

(t) l. c. p. 98.

(u) l. d. ſect. III § 4.

(v) in den Anfangsgründen des Braunschweig-Lüneburgiſchen Privatrechtes, Gött. 1760, 8, pag 429 § 606.

(w) in den Wozlarſchen Nebenſünden P. I 1755, 8, p. 88-118.

(x) l. c. pag. 178.

(y) in decif. P. III dec. 154.

(z) l. c. paſſim.

XII et XIII.) Cum autem leges iustitiae sint illae, quae cuique tribuunt ius quaesitum; (§ X, I.) omnes, iure super illo lite mota, regulas, quae occasione causarum iustitiae veniunt observandae, v. c. ratione appellationis, iudicis competentis, favoris rei &c., non quae ex principiis politiae fluunt, esse attendendas, sequitur.

§ XIV.

Si omnes regulae, in causis iustitiae observari solitae, ubi ius quaesitum privatorum litis efficit obiectum, attendi debent: (§ XIII) et iustitiae omnes illae qualitates insunt, (X, I.) tunc ergo iustitia praevalet; principia politiae legibus iustitiae non esse anteponenda: quisque exploratum habet.

§ XV.

Nunc demum obiectioni, quae sane alicuius momenti simulque falsarum saepissime conclusionum ratio est, obviam ibimus. Neminem utpote, omnes iamiam eruditos, ecce! acclamatos videntes, aiunt, dubitare: quin bonum reipublicae verum magnumque iuri tertii quaesito certis praefendum sit casibus. Id quod nec nos negamus. Quare politia omnino superior esse debeat iustitia. Et obiectio haec neutiquam evanescit, si quis forsitan, certis istis casibus, exceptione a regula admissa, responderet: subditis nihilo minus damnum, e. gr. per pretii restitutionem &c. esse refarciendum: siquidem tunc, non obstante iure quaesito, causa politiae immineret, eiusdem omnes qualitates applicandae, appellationes denegandae, et iudices politiae adeundi essent. Quam ob causam solidiorum, ni fallimur, responsonem periclitaturi sumus.

§ XVI.

Quisnam nempe inficias iverit, iustitiae legem ultimam esse

esse salutem reipublicae? Quis, quaeso! probationem exposu-
laverit propositionis, quam in omnibus iuris compendiis et
systematibus ante oculos habemus? Iustitiae notio id insuper
desiderat, cum *iustum* nunquam nominandum fuerit, quod rei-
publicae bono contradicit. Adfunt quasi duo litigantes: res-
publica et privatus. Illi incumbit probatio: felicitatem com-
munem veram magnamque iuri privato obstare: et hic tunc
causla cadit.

§ XVII.

Lex suprema iustitiae est salus communis, (§ XVI.) quae
simul est finis politiae. (§ VI.) Ex eo itaque, quod, istius
boni communis gratia, res certa sit praedita qualitate, eam ad
politiam, plane non ad iustitiam, esse referendam, neutiquam
concludendum sed dubium relinquendum est, ad quamnan
scientiam sit referenda.

§ XVIII.

Si causla, quae respicit felicitatem communem, vel ad po-
litiam vel ad iustitiam pertinere, potest; (§ XVII) illam alteru-
ri tantum annumerantes disciplinae, novis ex circumstantiis ra-
tionem aliquam colligere nos oportet. Ecce! ius quaesitum,
quo iustitiam dignoscimus, (§ IX.) dirimit controversiam et
causlam super illo aetiraram iustitiae vindicat.

§ XIX.

Sed nunc non immerito quaeritur: utrum bonum com-
mune eadem, an diversa relatione obiectum tam politiae sit
quam iustitiae? Nostram sententiam sequentem esse scias.
Salus reipublicae 1) est finis politiae: *lex autem suprema* iustitiae:
adeoque 2) politia docet leges, quae ratione modi, bonum
commune promoventis, sunt observandae: iustitia autem il-
lam

Iam felicitatem tunc demum perpendit, si illam cum iure singulorum quaesito pugnare observat. (conf. § XVI supra) 3) Ibi bonum commune obiectum primum, hic secundarium constituit. 4) Politia, quanquam non solum curat, ut bonum reipublicae promoveatur, sed etiam impedit, quo minus illi contrarium quid accidat et singulorum actiones secundum bonum illud commune dirigere potest; magis tamen, quae sunt arbitraria, removere studet, iustitia fines iuris quaesiti non egrediente. (Nec tamen iura solummodo imperfecta ad politiam nos referre, ex § V not. m. patet.) 5) Politiae non vindicantur, quae contra salutem communem *commissa* sunt: sed, eiusmodi actiones a iustitia afficiuntur poena. Conferantur illustris IO. STEPH. PÜTTER (a) et cl. KAR. OTTO RECHENBERG (b).

§ XX.

Veritates, quas hactenus defendimus, certum sunt fundamentum, ex quo plura deducuntur consectaria. Inde, causam politiae, simul ac de iure quaesito litigatur, a iustitia diiudicandam, appellationes esse admittendas, fluit, et quae sunt id genus alia. Quare si subditi certo privilegio in causis politiae fruuntur, e. gr. cerevisiam coquendi, commercium quoddam faciendi, nemo, cum de privilegio illo aliquid coram iudice agitur, causam putare potest politiae. Huc referas omnino ius, quod ratione collegiorum opificum vel constitutorum vel minus aliquis adeptus est. Inspicias casum, cuius vir perillustis, Marburgensis academiae procancellarius meritissimus, IO. GEORG. ESTOR, mentionem fecit (c) Hancee tamen doctrinam a iudicibus saepius non attendi, experti sumus.

§ XXI.

(a) l. c. § 393.

(b) l. c. p. 99.

(c) In den Anfangsgründen des gemeinen und Reichsprocesses, 1752, 4. pag. 298, § 1080, h.

§ XXI.

Nec, causam politiae illico adesse, praesumitur, quoties alter civium ob aequitatem aliquid iuris quaesiti amittit, cum et iudex iustitiae aequitatem attendat.

Civis N. areae, in dominio eiusdem existenti, aedificium imposturus, aedes vicini in aream eius declinare, ipsique trium pedum adimere spatium, observat. Impetrat mandatum de aedificio erigendo. Vicinus, se, absque magno domus suae detrimento, iussui iudicis satisfacere non posse, regerit. Manet haec caussa iustitiae.

§ XXII.

Si civis bonis quibusdam, ob bonum reipublicae, sunt privati, iudex competens est iudex iustitiae. Hic enim, num ius quaesitum subditis adimi possit, ante omnia diiudicare debet.

Cive N. lapsam domum reaedificaturo, illi insurgunt, quibus cura incendiolorum incumbit, petentes: ne aedificaturus spatium quoddam obstruat, quo, si incendii periculum adest, hoc extincturi intimas aedium partes adire possunt. Cum autem civis N. in iure suo quaesito se fundet, adest omnino caussa iustitiae.

§ XXIII.

Anceps si adest casus, caussa, in iudicium deducta, iustitiae praesumitur. Quum enim, lite super re quadam exorta, id agitur: ut ius quisque suum consequatur; ante omnia saltem inquirendum erit: num de iure tertii quaestio moveatur?

§ XXIV.

Favor aliquis, si haesitamus, causae iustitiae magis quam politiae est praestandus. Iustitia enim praefertur politiae: (§ XIII et seqq.) haec ideo illi, si aliud non evincitur, locum cedit.

Eadem ex caussa et *pro iure legitime quaesito potius, quam pro commodo communi, iudici, cura ancipiti distracto*, sententiam ferre, incumbit, quia ius singulorum, obiectum iustitiae primariae, salus reipublicae autem secundarium efficit. (§ XIX, n. 3.) Tunc tamen omnino felicitas illa communis, si aut probata et magni momenti est aut casus adest extraordinarius, ius privati vincit.

§ XXV

Inde porro concludimus: *damna, quae cives ob salutem civitatis ferunt, alio, si fieri potest, esse resarcienda modo.*

Sed pauca haec qualiacunque sufficiant consecraria, etsi per multa adhuc fuissent subnectenda. Nemini nostram obrudimus sententiam. Quamquam et nobis ipsis forsitan blandiremur, si quaedam nova, quaedam, quae nondum ita perspicue ex principiis certis sunt demonstrata, a nobis in medium prolata esse, crederemus; conatum tamen nostrum nullus reprehendet. Lites super propositionibus expositis non semel motae, incongrua, quae saepissime formantur, ratiocinia, nostram et de hac re exponere sententiam, occasionem nobis praebuerunt.

THESES

THESES DEFENDENTIS.

- I) Leges naturales ne a Deo quidem mutari possunt.
- II) Omnes actiones in foro naturali aut proemio aut poena afficiuntur.
- III) Actio coacta, sive sit simplex sive composita, destituta est moralitate.
- IV) Lev. XVIII et XX personis potius ibi enumeratis, quam per computationem graduum cognitis, matrimonium est interdictum.
- V) Dantur actiones, secundum ius naturae indifferentes.
- VI) Consuetudo legi scriptae, etiam priori, derogat.
- VII) Mortis causa capio non semper est irrevocabilis.
- VIII) Aedificia ministris, qui vel ecclesiae vel speciatim reipublicae praesunt, ut illa, fungentes officio, inhabitent, non tanquam usufructuariis, concessa praesumuntur.
- IX) Pro donatione mortis causa magis quam pro ea, quae inter vivos fit, militat praesumptio.
- X) Aliae adhuc, praeter adulterii crimen, dantur iustae divortii causae.
- XI) Matrimonium, cuius finis liberorum procreatio non esse debet, legitimum nominare, pace dissentientium, est corporis humani structurae, contraria statuere.

Sieh! Pallas will DICH heut mit einem Kranz beschenken,
 Und durch der Weisheit Macht nach höhern Dingen lenken.
 Du kömmtst von dem Parnas mit stolzen Schritte gegangen,
 So, wie die Siegenden stolz mit der Beute prangen.
 Glück DICH! ich will den Wunsch vor DEINE Augen legen;
 GÖTT schenke DICH hinfort in Ueberfluß den Segen,
 Der Herrscher aller Welt beglücke DEINEN Gleich,
 Und richte DEIN Bemühn zu seines Namens Preis.

Hiermit will ich in die beständige Freundschaft
 des Herrn Vertheidigers dieser Streitschrift
 empfehlen

DESEN

ergebenster Freund

Joh. Henrich Esler / I. V. St.

von Allenbach aus dem Siegenischen
 Opp. ord.

So oft das fromme Glück den Segen,
 So oft des Schiffals harte Hand
 Des Grames Lasten, auf uns legen;
 Wird Feind und Freund der Welt bekant.
 Die Freundschaft - - dies sind ächte Zeichen,
 Wird weder bei dem Glücke schweigen,
 Noch in der Noth Verbundene stehn.
 So sollen heut auch meine Pflichten
 Ihr Amt durch diesen Wunsch verrichten:
 GÖTT segne, WERTHER! DEIN Bemühn,
 Dem Herrn Vertheidiger empfiehlt sich

DESEN

glückwünschender Freund

F. A. L. Schmitt d. G. B.

X 2203495

Sb.

V07

B.I.G.

Farbkarte #13

25.

G. 11. num. 39. 2

DISSERTATIO IVRIDICA
DE

PRAECEPTIS POLITIAE
LEGIBVS IVSTITIAE
NON ANTEPONENDIS
QVAM

21

1766, 2

IN HONOREM
FESTI DIEI NATALITHI

SERENISSIMI PRINCIPIS AC DOMINI
DOMINI

GVILIELMI V

ARAVS. ET NASSAV. PRINCIPIS, REL.
RECTORIS ACADEMIAE MAGNIFICENTISSIMI

VIII IDVVM MARTII
CVNCTIS PLAUDENTIBVS CELEBRANDI

PRAESES

IO. HEINR. EBERHARD
I.V.L. ET L.P. SOCIETATIS
PRINCIP. ANHALT. THEVTONICAE
MEMBRVM HONORARIVM

ET

RESPONDENS

PHILIPPVS PETRVS CONRADI
HERBORNIA-NASSAVICVS IVRIVM CVLTOR
AD DIEM MARTII MDCCCLXVI
EXAMINI PVBLICO SVBICIVNT.

HERBORNIAE LITTERIS REGELINIANIS

